

Az év madara a tűzok

A 40 éve, 1974-ben alakult Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület vezetősége az egyesület emblematikus madarát, a tűzokot választotta a jubileumi év madarának.

A tűzok Európa legnagyobb termetű madara, a pulykához hasonló testmérettű, annál azonban karcsúbb, kecsesebb. Az akár 20 kg-ot is elérő, hatalmas termetű kakasok feje és a nyaka hamuszürke. A nászruhás kakasokon hosszú, fehér bajuszstollak és széles rozsdavörös begyszalag látható. Hátoldala élénk rozsdás sárga, sűrű fekete harántsávokkal. Testalja fehér, a lábai szürkék. A jóval kisebb termetű tyúkok testtömege 4-6 kg, de színezetük hasonló. Testméretéhez viszonyítva jól és kitartóan repül, eközben nyakát kinyújtva tartja. Szárnycsapásai lassúak, de erőteljesek. Röptében szárnya fehérnek látszik. Az év madara pusztáink féltve őrzött, fokozottan védett madáritkasága. Rendkívül óvatos, éber madár. Kisebb csapatokban él, amelyekben általában több a tyúk, mint a kakas. A csapatban mindig van 2-3 őrmadár, akik vigyáznak a többiekre.

Eurázsia sztyepp jellegű területein fészkel. Az európai alfaj hatalmas elterjedési területén foltokban fordul elő. Teljes állományát mintegy 36 000 példányra becsülik. A legnagyobb számban Spanyolországban él, ezt a Volga menti előfordulása követi. A harmadik legnagyobb állománya a Kárpát-medencében található. Kultúra követő faj, amelynek szántóföldi környezetbe húzódása már a 18. századtól nyomon követhető. Nyílt, fátlan síkságokon, füves pusztákon, nagy kiterjedésű mezőgazdasági területeken él. Kedveli a pillangósokat, a repcét és az őszi gabonákat is. A hazai állomány zöme a Tiszántúlon él. A Kisalföldön és a Kiskunságban szétszórt állományai találhatók.

A kakasok 5-6 éves korukban válnak ivaréretté, míg a tyúkok már 3-4 évesen alkalmasak a szaporodásra. A kakasok udvarlási ceremóniáját, vagy násztáncát dürgésnek nevezzük. A tűzokcsapatok már február végén a hagyományos dürgőhelyük közelében tartózkodnak. A dürgés látványos udvarlás, amely április elejétől május közepéig tart. Tűzokdürgéskor a tavaszi pusztákon, hajnaltól reggel 7-8 óráig a távolban elő-előbuk-

kanó fehér tollbokrétaikat láthat a szerencsés szemlélő. A fehérre változó, messziről virító tollazatnak hívó szerepe van. A kakasok ezzel jelzik tartózkodási helyüket a tyúkoknak. A terepszínnő kakasok különös, bizarr táncuk során kifordítják tollazatukat és így a fehér tollak válnak uralkodóvá, miközben szinte egy hatalmas fehér tollgombolyaggá változnak. Egy-egy dürgőhelyen olykor 8-10 kakas is látható, kisebb-nagyobb távolságokra egymástól. Mindig a tyúkok keresik fel a dürgő kakasokat.

Hajdani megfigyelések szerint a tűzok régebben monogám volt. A dürgőhelyre csalogatott párját költéskor is őrizte, majd együtt nevelték a fiókákat. Az egyoldalú kakasvadászat miatt megváltozott a nemek aránya. A szakemberek szerint a tyúkok túlsúlya eredményezte a háremtartó magatartás kialakulását. A tyúkok a dürgőhely közelében választanak fészkelőhelyet. Ha lehetséges, a dürgés rövid fűvű, vagy félmagas természetes gyepeken történik, a fészkeket pedig a termesztett növényzetnek a rétekkel szomszédos sávjába rakják le. Napjainkban az állomány többsége mezőgazdasági területeken, elsősorban parlagon költ. A fészkek kikapart vagy kifürdött, béleletlen talajmélyedés. A költési idő április végétől június elejéig húzódik. Ha a fészkekalj tönkremegy, júliusban pótköltésbe kezdhet. A fészkekalj többnyire két, zöldes olajszínű alapon sötét olajbarna foltozású tojásból áll. A kakas nem vesz részt a fészkepépítésben, a költésben és a tűzokcsibék nevelésében.

A tűzok táplálkozása nagyon változatos. Magvakat, zöld növényi részeket, rovarokat, egereket, pockokat egyaránt fogyaszt. A fiókák kezdetben kizárólag rovarokon élnek. Mintegy két-hetes koruktól kezdenek növényi táplálékot is fogyasztani. A tűzok télen kifejezetten növényevő, táplálékában olyankor kiemelt szerepe van a repcének és a takarmánykáposztának. Az őszi és téli időszakban a tűzokpopulációk koncentrálnak. A megfelelő táplálékot nyújtó repceföldön akár 30-50 km-es körzetből is összegyűlhetnek a tűzokok.

Közép-Európában állandó madár, de különösen zord, hideg, havas teleken az állomány egy része délebbre húzódik, ilyenkor akár 1 000 km-t is megtehet. Elsősorban a Balkán-félszigeten és

Olaszországban teleshet, de megfigyelték már Máltán is. Az egyetlen külföldön kézre került hazai gyűrűs madarat Albániából jelentették. Az alkalmi vonulás mindig nagy veszteséggel jár. Az 1985–1987 közötti két rendkívül zord tél a hazai állományt kóborlásra kényszerítette. Ennek eredményeként több mint ezer példánnyal csökkent a számuk, főként az orvvadászat, valamint a vezetéknek repülés és a tengeren való átkelés következtében.

Közép-Európában hazánk büszkélkedhet a legnagyobb állománnyal. Az 1900-as évek elején a Kárpát-medencében élő állományát 12 000 példányra becsülték. Az első hiteles felmérés 1941-ben volt, akkor 8 557 példányát számlálták. Azt követően az állománya 1969-ig 2 765 példányra csökkent. Akkor védetté nyilvánították, ennek hatására számuk lassan újra emelkedni kezdett, amelyet az 1980-as évek elején mintegy 3 000 példányra becsültek. Az 1980-as évek közepén tapasztalt telek hatására állománya drasztikusan csökkent, emiatt 1994-ben már csak alig 1300 példány élt. Azóta, a hathatós védelmi tevékenységnek köszönhetően állománya újra bővül. A 2014 februárjában végzett számlálás 1 466 egyed jelenlétét állapította meg. Az állomány közel harmada volt kakas. Magyarországon életképes populációi ott maradtak fenn, ahol az élőhely szerkezete kellően tagolt volt, és a számára megfelelő élőhelytípusok (gyep, gabona, pillangósok) aránya nem változott.

Kép és szöveg: **Andrési Pál**
erdőmérnök